

O RADIOGRAFIE COMPLEXĂ A EVOLUȚIEI AȘM

Dr. hab. **Liliana CONDRATICOVA**

E-mail: condraticova.asm@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8735-3364>

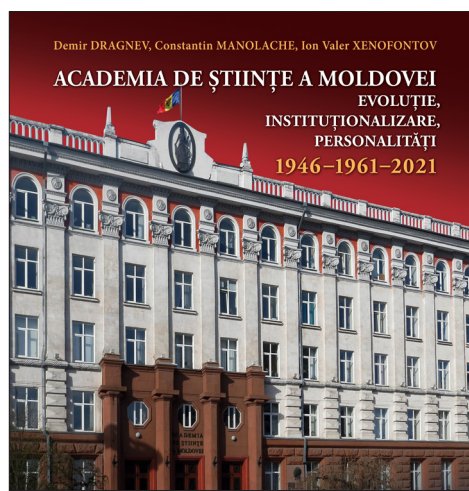
Academia de Științe a Moldovei

60 de ani de istorie a Academiei de Științe a Moldovei și 75 de ani de la fondarea primelor institute de cercetare de tip academic au servit drept temelie pentru elaborarea unui album enciclopedic de excepție – *Academia de Științe a Moldovei: evoluție, instituționalizare, personalități (1946–1961–2021)*. Lansarea acestuia a avut loc la ședința festivă a Academiei de Științe a Moldovei, în cadrul „Săptămânii Științei” organizată în premieră în zilele de 7–12 iulie curent.

Din echipa de autori fac parte m. c. Demir Dragnev, dr. hab. Constantin Manolache și dr. Ion Valer Xenofontov, referenți științifici – acad. Gheorghe Rusnac și dr. Silviu Andrieș-Tabac, coordonator al ediției dr. hab. Liliana Condraticova. Întreaga familie a comunității academice a primit astfel un cadou original și prețios pentru a marca dubla aniversare. Autorii au urmărit ca în paginile volumului, care reprezintă o radiografie complexă a evoluției AȘM prin prisma instituționalizării și a personalităților în perioada 1946–1961, precum și a istoriei recente, să se regăsească toți cei care au fondat școli științifice, au format de-a lungul anilor specialiști valoroși, s-au preocupat de managementul științei.

Deși anterior istoria AȘM a fost reflectată în mai multe publicații (*Academia de Științe a Moldovei: istorie și contemporaneitate, 1946–2006* / Colecția „Academica” (2006); *Republica Moldova – 25 de ani. Repere istorice. Istoria științei* (2016) ș.a.), autorii au găsit formula perfectă de a consemna, în era globalizării și informatizării vertiginoase, „pentru prezent și pentru viitor, evenimente și personalități marcante din viața științifică, inovațională și educațională a celui mai înalt for științific din Republica Moldova” (p. 8).

Lucrarea a fost elaborată la inițiativa academicienului Ion Tighineanu, președinte al Academiei de Științe a Moldovei, și a apărut sub egida Academiei de Științe și a Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan”. În *Prefață*, președintele AȘM a subliniat că într-un „an jubiliar cu o deosebită conotație la nivel național și internațional” albumul enciclopedic „...

Academia de Științe a Moldovei: evoluție, instituționalizare, personalități (1946–1961–2021).
Album enciclopedic. Chișinău, 2021, 148 p.

elaborat de comun acord de un grup de cercetători de la Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan” și Academia de Științe a Moldovei, este destinat să răspundă la mai multe întrebări și provocări ale timpului, inserând în paginile sale valoroase informații și documente de epocă, de la apariția primelor institute de cercetare până la integrarea Academiei de Științe a Moldovei în spațiul internațional de cercetare” (p. 7).

Într-un timp record s-a reușit realizarea unui album multidisciplinar de înaltă calitate în baza unei documentări detaliate și a unui aparat ilustrativ de excepție. Apreciam elanul autorilor care și-au asumat responsabilitatea pentru elaborarea albumului enciclopedic aniversar: membrul corespondent **Demir Dragnev**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, o adevărată enciclopedie, cel mai prolific savant în domeniul istoriei științei; doctor habilitat în științe politice **Constantin Manolache**, membru al Secției Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte a AȘM, director al Bibliotecii Științifice „Andrei Lupan” (Institut), abilitățile manageriale ale căruia și experiența de editor au creat o atmosferă prodigioasă

de lucru în echipă și au făcut posibilă apariția unei lucrări fundamentale și în termene stabilite; doctor în istorie **Ion Xenofontov**, cercetător științific la Biblioteca Științifică „Andrei Lupan” (Institut) și cadru didactic la Universitatea de Stat din Moldova, căutările neobosite în arhive ale căruia au extins substanțial cunoștințele noastre despre trecutul Academiei de Științe.

Drept suport informațional au servit literatura de specialitate, documentele de arhivă (Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, Arhiva Organizațiilor Social-Politice, Arhiva Națională a Republicii Moldova, arhive private), materialele muzeistice, mărturiile contemporanilor, fotografiile recente care perpetuează pentru posteritate evenimente de neuitat din activitatea oamenilor de știință. Autorii au optat pentru o structură academică a albumului, evoluția științei fiind sistematizată în următoarele compartimente: contextul general al dezvoltării științei în Basarabia, în RSS Moldovenească, în Republica Moldova; formarea și dezvoltarea infrastructurii de cercetare; specificul etapelor în dezvoltarea științei autohtone; prezentarea rezultatelor investigațiilor (școli și direcții științifice, abordarea calitativă și cantitativă a aparițiilor editoriale, cercetări științifice de rezonanță, implementări); relațiile de colaborare externă a Academiei de Științe a Moldovei și internaționalizarea științei; vizibilitatea Academiei de Științe a Moldovei în țară și peste hotare. Albumul posedă o bibliografie extinsă (pp. 140-141), oferind posibilitate cititorilor de a consulta suplimentar monografiile și articolele cu referire la evoluția științei academice în Republica Moldova, precum și ample rezumate în română, engleză și rusă (pp. 142-147), prezentând sub formă de sinteză evoluția științei în spațiul actual al Republicii Moldova.

De menționat valoarea statistică a lucrării. Ea oferă date relevante despre numărul de cercetători din cadrul Academiei de Științe și al institutelor de cercetare, dinamica corpului academic, studiile de doctorat, contribuția președinților Academiei de Științe la dezvoltarea comunității academice și promovarea științei pe plan național și internațional.

În paginile albumului sunt înserate informații despre simbolurile oficiale ale Academiei de Științe a Moldovei (pp. 10-18) – stema, emblema, drapelul, imnul, colanul Președintelui AȘM, precum și uniforma de membru al Academiei de Științe a Moldovei.

Autorii au aprofundat cercetările privind premisele istorice (pp. 20-30) ale apariției domeniilor științifice în spațiul nostru, exemplificând prin primele societăți, asociații, muzee care desfășurau diverse activități de cercetare de-a lungul anilor, întrucât în spațiul actual al Republicii Moldova cercetări în diferite domenii

au fost realizate cu mult înainte de instituționalizarea în 1946 a științei academice în RSS Moldovenească. Considerăm deosebit de valoroase compartimentele ce se referă la începuturile Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a Academiei de Științe a URSS, care a funcționat în anii 1946–1949 și astfel au fost puse temeliile instituționalizării științei (pp. 31-36), parcursul Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS, care a activat între anii 1949 și 1961 (pp. 37-50). În 1947 vede lumina tiparului prima publicație științifică anuală a Bazei – *Analele Institutului de Istorie, Limbă și Literatură*, iar în iunie 1949 a avut loc prima sesiune științifică a Bazei.

Proiectul clădirii actuale a AȘM a fost elaborat de arhitectul Valentin Mednec (originar din Comrat) și de arhitectul rus Aleksandr Vedenkin, în 1951, iar anul finalizării construcției – 1955 – este inscripționat pe fațada principală, în scuturi reliefate cu cartușe.

Devenirea AȘM în perioada de la fondare, 1961, până la proclamarea independenței Republicii Moldova, 1991, este abordată într-un compartiment aparte (pp. 51-88), fiind descrisă istoria institutelor de cercetare academică, precum și realizările științifice. Încă prin 1951 se fac auzite primele voci privind formarea unei Academii de Științe a RSSM, iar în 1956, Prezidiul Academiei de Științe a URSS a propus reorganizarea Filialei în Academia de Științe a RSS Moldovenești, cu atât mai mult că RSSM era unica republică ce nu avea academie de științe. La 23 decembrie 1960, Prezidiul AȘ a URSS, prin hotărârea „Cu privire la organizarea Academiei de Științe a RSS Moldovenești”, aprobă structura, Statutul și direcțiile principale de cercetări științifice în cadrul Academiei de Științe a RSS Moldovenești. Actul inaugural de constituire și de deschidere a Academiei de Științe a RSS Moldovenești a avut loc la 2 august 1961, desfășurându-se la Teatrul Academic „A. Pușkin” (în prezent, Teatrul Național „Mihai Eminescu”). Tot atunci a avut loc și prima Adunare Generală a Academiei de Științe a RSSM, fiind propusă și votată componența organelor de conducere. Primii membri titulari (în total 11) și corespondenți (în total 13) ai AȘ a RSSM au fost numiți printr-o Hotărâre a Sovietului de Miniștri al RSS Moldovenești. Iar la 3 august 1961 a avut loc prima sesiune științifică a Academiei.

În compartimentul „Academia de Științe a Moldovei în perioada recentă”, de la 1991 până în 2021 (pp. 89-127), sunt abordate probleme ce țin de dezvoltarea instituției academice, adoptarea Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr. 259-XV din 15 iulie 2004, potrivit căruia Academia de Științe a devenit unica instituție publică de interes național în sfera științei și inovării, consultant al autorităților publice centrale; reorganizările din peri-

oada 2004–2017 în scopul eficientizării sistemului de cercetare; asocierea Republicii Moldova la Programul comunitar „Orizont 2020”. Au fost prezentate ultimele modificări legislative, conform prevederilor cărora Academia de Științe exercită rolul de consultant strategic al Guvernului la stabilirea priorităților în domeniul cercetării fundamentale și aplicative; consultă proiectele de acte normative în domeniile cercetării, inovării și culturii; elaborează previziuni asupra dezvoltării domeniilor cercetării și inovării; elaborează și prezintă Guvernului raportul asupra stării științei, care reflectă politicile elaborate și modul de implementare a acestora la nivel național. Primul președinte al Academiei de Științe în perioada 1961–1976 a fost istoricul acad. Ioachim Grosul, fiind urmat în anii 1977–1989 de acad., dr. hab. în biologie Aleksandr Jucenko. În anii 1989–2004 la cârma instituției se află acad. Andrei Andrieș, dr. hab. în științe fizico-matematice, iar în anii 2004–2018 – acad. Gheorghe Duca, dr. hab. în științe chimice. La 9 aprilie 2019, prin majoritatea covârșitoare a voturilor, în funcția de Președinte al AȘM a fost ales acad. Ion Tighineanu, dr. hab. în științe fizico-matematice.

Astăzi, după cum se specifică și în paginile albumului, Academia include trei secții de științe: Secția Științe ale Vieții, Secția Științe Exacte și Inginerești, Secția Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte. Adunarea Generală a AȘM întrunește 108 membri – 40 de membri titulari, 23 de membri corespondenți și 44 de membri aleși prin concurs ai Secțiilor de științe. În paginile volumului și-au găsit reflectare evenimentele cultural-științifice naționale și internaționale organizate, lecturile academice tradiționale de Sărbătoarea națională Limba noastră cea romană, Congresul Eminescologilor, Noaptea Cercetătorilor Europeni, prelegerile publice, inclusiv cu participarea laureaților Premiului Nobel – o noutate absolută pentru comunitatea științifică din Republica Moldova, platformele de comunicare științifică lansate și coordonate de membrii AȘM, precum și eforturile comunității de a mediatiza informații științifice mereu actualizate despre coronavirusul de tip nou SARS-CoV-2, subiectul vaccinării, alte măsuri de combatere a pandemiei de COVID-19.

Am avut onoarea, dar și fericita experiență, de a coordona apariția albumului enciclopedic, și în această ordine de idei țin să accentuez câteva detalii prețioase: înalta calitate științifică a materialului documentar, selectat și valorificat de autori; conceptul artistic și calitatea impecabilă a designului realizat de maestrul Vitaliu Pogolșa; condițiile poligrafice excelente asigurate de „Tipografia Centrală”; spiritul de echipă care s-a dovedit a fi liantul unificator și mobilizator pe toată perioada lucrului.

Menționăm că albumul enciclopedic, cu un volum 6,43 coli de autor, este bogat ilustrat cu documente și fotografii de epocă, inclusiv din colecția personală a membrilor și colaboratorilor AȘM, integrând 16 documente inedite, 386 de fotografii, 10 materiale ilustrative ce reflectă simbolurile forumului științific suprem din Republica Moldova (materialele ilustrative fiind procesate de Valeriu Oprea).

Cu certitudine, albumul editat nu a pus nicidecum punct cercetărilor în domeniul istoriei științei. Ba dimpotrivă, a inițiat un nou proiect de amploare și a deschis oportunități pentru viitor. Compartimentul „Membrii Academiei de Științe a Moldovei” (pp. 128-139), ce include indicele de nume, cu date documentare și fotografii despre fiecare membru titular (în total 105 academicieni și 85 de membri corespondenți) de la fondarea AȘM, în anul 1961 și adus la zi, reprezintă o premieră și o realizare de succes. Ne mândrim că avem în sfârșit un dicționar enciclopedic al celor care au stat la temelia instituției academice, au dezvoltat școli științifice pe domeniile sale de competență și cărora le rămânem recunoscători, continuându-le aspirațiile, ideile și cercetările.

Extinderea acestui compartiment de către echipa de cercetători nominalizată ar putea să se materializeze într-o monografie exhaustivă care să integreze viața și opera personalităților academice celebre și înalt apreciate în țară și peste hotare. Subscriem astfel la invitația autorilor de a lectura albumul enciclopedic – „o lucrare de referință cu privire la istoria Academiei de Științe și a organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, contribuind la dezvoltarea domeniului istoria științei”.